

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies

ISSN 2519–2701 print

ISSN 2518–1327 online

<http://nvlvet.com.ua/>

УДК 619(091):811.12

Концепт «буіатрія» у римській ветеринарній літературі

I.В. Карбовнік
ivanka.karbovnik@gmail.com

*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького,
вул. Пекарська, 50, Львів, 79010, Україна*

Сьогоднішній етап досліджень у галузі лінгвістики відзначається лінгво-когнітивним підходом, що є перспективним, оскільки дозволяє вирішити ряд питань, пов'язаних з проблемою «мова і культура». Адже саме у мові яскраво виявляється ментальність народу, яка зумовлена специфікою світовідчуття та світосприйняття. У статті здійснено аналіз лексичних одиниць на позначення латинських назв хвороб, симптомів та лікування великої рогатої худоби (буіатрія) на прикладі античної літературної спадщини. Вивчення термінів у діахронії є необхідною умовою їх розуміння, кращого засвоєння, упорядкування та уніфікації.

Ключові слова: концепт, лексико-семантичне поле, буіатрія, захворювання, римська ветеринарна література

Концепт «буиатрия» в римской ветеринарной литературе

И.В. Карбовник
ivanka.karbovnik@gmail.com

*Львовский национальный университет ветеринарной медицины и биотехнологий имени С.З. Гжицкого,
ул. Пекарская, 50, г. Львов, 79010, Украина*

Сегодняшний этап исследований в области лингвистики отмечается лингво-когнитивным подходом, является перспективным, поскольку позволяет решить ряд вопросов, связанных с проблемой «язык и культура». Ведь именно в языке ярко проявляется ментальность народа, обусловлена спецификой мироощущения и мировосприятия. В статье осуществлен анализ лексических единиц для обозначения латинских названий болезней, симптомов и лечения крупного рогатого скота (буиатрия) на примере античного литературного наследия. Изучение сроков в диахронии является необходимым условием их понимания, лучшего усвоения, упорядочения и унификации.

Ключевые слова: концепт, лексико-семантическое поле, буиатрия, заболевания, римская ветеринарная литература

Concept «boyatria» in romanian veterinary literature

I.V. Karbovnik
ivanka.karbovnik@gmail.com

*Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies Lviv,
Pekarska Str., 50, Lviv, 79010, Ukraine*

The present stage of research in the field of linguistics is marked by a lingual-cognitive approach that is promising, since it allows us to solve a number of issues related to the «language and culture» problem. It is in the language that clearly manifests the mentality of the people, which is determined by the specific worldview and worldview. The article analyzes lexical units for the indication of Latin names of diseases, symptoms and treatment of cattle (boutique) on the example of the ancient literary heritage. Studying the terms in diachrony is a prerequisite for their understanding, better assimilation, ordering and unification.

Key words: concept, lexical-semantic field, boutique, disease, Roman veterinary literature.

Citation:

Karbovnik, I.V. (2017). Concept «boyatria» in romanian veterinary literature. *Scientific Messenger LNUVMB*, 19(81), 139–141.

Вступ

Сучасна наукова термінологія різних галузей знань є одним із пластів мови, що найбільш активно поповнюється. Особливе місце в цьому напрямку займає сучасна медична ветеринарна термінологія, яка формувалася протягом століть і сьогодні продовжує динамічно розвиватися, поповнюючись новими термінами. Інтернаціональний характер, різноманітність наукових понять забезпечують постійний дослідницький інтерес до цієї термінологічної галузі, визначають напрями досліджень і різні теоретичні аспекти вивчення. Ветеринарна медицина стародавнього світу, зокрема історія та література була і залишається об'єктом дослідження як вітчизняних (Bilevych, 1966; Vakulyk, 2007), так і зарубіжних (Finik, 1932; Janeczek et al., 2009) учених. Однак питання латиномовного вираження лексико-семантичного поля «буіатрія» у римській літературі ще не було предметом спеціального дослідження науковців.

Актуальність роботи полягає в тому, що у ній досліджуються лексеми у діахронії, що дозволяє зробити висновки про загальні тенденції формування наукової термінології, зокрема у ветеринарній медицині.

Мета дослідження – встановити об'єм та особливості концепту «buiatria» (лікування великої рогатої худоби) у римській літературі, що включає назви хвороб, їх симптоми та лікування.

Завдання дослідження: 1) проаналізувати теоретичні джерела щодо питань дослідження античної ветеринарної літератури; 2) охарактеризувати лексичне вираження концепту «buiatria» у римській ветеринарній літературі.

Основним *методом*, використаним у даній роботі, є аналітичний огляд античної латиномовної літератури (трактати про сільське господарство: Катон, Варрон, Колумелла, Вергілій, Пліній Старший).

Об'єктом дослідження послужили твори латинських авторів, перш за все трактати про сільське господарство – Катона (De agri cultura, II ст. до н. е.), Варрона (De re rustica, I ст. до н. е.), Колумелли (De re rustica, II ст. н. е.), поеми Вергілія (Georgica, I ст. до н. е.) і Лукреція (De rerum natura, I ст. до н. е.), твір Плінія Старшого (Naturalis Historia, I ст. н. е.).

Результати та їх обговорення

Якщо антична гіппіатрія (лікування коней) завдячує своїм виникненням і розвитком грекам, то буіатрію (лікування рогатої худоби) слід уважати здобутком римлян. Із збереженої ветеринарної літератури видно, що лікувати коней римляни вчилися від греків, але якщо йдеться про лікування худоби, то тут греки змушені були використовувати римський досвід. Відомості про худобу та її хвороби знаходимо в римській літературі у творах про сільське господарство Катона, Варрона, Вергілія, Колумелли, Марціала, Палладія, Плінія Старшого, у ветеринарних творах Хірона і Веґеція (Scriptores rei rusticae..., 1735). Для римського господарства худоба мала особливо велике значення. Крім того, за поведінкою цих тварин римляни розпізнавали погоду. Вважалося, що рогата ху-

доба може також наперед відчувати майбутню пошесть (чуму), трясіння землі, урожайність або неурожайність.

За даними нашого дослідження поняття «буіатрія» у творах римських письменників відображає широкий спектр значень, а саме: **Apostēma** – гнійний опух, гнояк, абсцес. **Aqua intercūtis** – підшкірна водянка. **Aranea** – павук, захворювання від поглинання павуків. **Armi laesi** – слабкість плечей. **Asilo (oestrus)** – овід, гедзь. **Buprestis** – бупрестис (комаха), захворювання від поглинання комахи buprestis з кормом. **Cancer** – рак. Хірон подає засіб проти раку в його початковій стадії: давати хворій тварині з кормом попіл з черепахи. **Vitūli castrandi** – кастрація. Колумелла і Палладій описують два способи проведення кастрації, котрі вони запозичили від Магона Карфагенського. Перший спосіб полягає у роздавлюванні тестикулів за допомогою розколаної палиці. Цей метод застосовували у дуже ранньому віці і він відбувся без втрати крові. Варрон не погоджується з таким поглядом. На його думку, надто молоді тварини важко переносять кастрацію. Він рекомендує проводити кастрацію не скоріше, ніж тварина має два роки. Також пізніше двох років недоцільно робити цю операцію, тому що м'ясо буде тверде і непридатне для вживання (Scriptores rei rusticae..., 1735).

Другий метод полягав у вирізуванні тестикулів. Кастрацію бичків проводили щойно на третьому році життя. Тварину прикріплювали у спеціальному пристрої. Сім'яні канали схоплювали двома дерев'яними планками, прорізували ножом мошонку, витискали тестикули і відрізували їх так, що верхню частину залишали на сім'яному каналі. Це робилося для того, щоб зменшити втрату крові і щоб повністю не позбавити тварину чоловічого характеру. Лікування рани полягало у змазуванні попелом з винограду й оливковими дріжджами. Після трьох днів рану змазували сумішшю дьогтю й олії, щоб вона швидше зарубцювалася і як охоронний засіб проти мух (Scriptores rei rusticae..., 1735).

Cervix deiecta – скривлення шиї. **Clavi** – чиряки. **Coactio** – виснаження, захворювання від надмірного напруження сил, перевтоми, поганого корму. **Coriagio** – сухість (твердість) шкіри. **Cornua praefracta** – перелом рогів. **Cruditās** – неперетравлювання. **Dolor cordis** – біль серця. **Dolor intestinōrum** – болі в кишках, коліки. **Dolor ventris et intestinōrum** – переполення шлунка, запалення кишечника. **Fascinum** – чарівництво, чари. Подібно як грецькі, так і римські автори вважали чарування причиною тих хвороб, яких не можна було пояснити. Хірон і Веґецій подають прийоми, які призначені для лікування всіх свійських тварин, а особливо худоби. **Fastidium** – розлад травлення, диспепсія. **Febris** – гарячка, лихоманка. **Foenum malum** – злоякісне сіно, захворювання від злоякісного сіна. **Hellebōrus** – чемериця, захворювання від поїдання чорної чемериці. **Hordeum malum** – злоякісний ячмінь, захворювання від поїдання зіпсутого ячменю. **Ictus caeciliae** – укус мідяниці. **Inelatio ventris** – здуття живота. Лікування: різні напої, введення руки, змазаної жиром, у rectum й усунення калу, кровопускання під хвостом. Колумелла і Веґецій

подають також один забобонний засіб: на їх погляд, болі у нутрошах припиняються від погляду водоплавної птиці. **Lumbrīci, Cossi, Tineae, Teredōnes** – глисти. **Luxatūra** – вивих. **Meleus (Maleus)** – заразні хвороби. **Morsus canis rabiōsi vel lupi** – укусу скаженого собаки або вовка. Стародавні ветеринарні лікарі вважали сказ виліковним, тільки Веґецій вважав його невиліковним. Колумелла і Веґецій стверджували, що проти укусу скаженого собаки і вовка можна використати такі засоби, як натирання місця укусу потовченим часником, а також прикладання старого риб'ячого розсолу. Крім того, застосовували припікання місця укусу розпеченим залізом, поливання тварини водою у темному місці так, щоб тварина не бачила води. Також старалися вбити скаженого собаку і подати хворій тварині зварену і розтерту печінку цього собаки. Щоб запобігти сказові, пастухи обрізували щенятам хвости на сороковий день після народження (*Scriptores rei rusticae...*, 1735).

Morsus serpentis – укусу змії. **Mus araneus** – укусу землерийки. **Partus (Abortus)** – аборт. **Pedes attrīti** – стерті до крові ратиці. **Percussūra** – рана живота, перфорація. **Pestilentia** – пошесть, зараза. **Phthīsis** – сухоти, виразки на легенях. **Podagra** – подагра. **Rana, Ranūla** – жаба, жабка, опух під язиком. **Sanguīnis claudicatio** – слабкість крові. **Sanguīnis fluxus** – кровотеча (з носа). **Sanguisuga** – п'явка, захворювання від поглинання п'явки. Причиною захворювання вважали, що п'явка попадає з питною водою у глотку і там прикріплюється. Коли нассеться крові, перешкоджає проході корму. П'явка може також прикріпитися у шлунку і кишках. Подавали різні засоби для усунення п'явок, серед них обкурювання блощицями. Марціал радив увести розтерті блощиці через ніздрі до п'явок. Даний засіб спирається на існуючий в античності теорії про симпатії й антипатії між тваринами. Між п'явками і блощицями існує антипатія. П'явка, почувши запах блощиці, втікає з організму. Блощиці не обов'язково було вводити внутрішньо, вистачало натерти блощицями ніздрі тварини. **Scabies** – короста. **Scorpio** – скорпіон, захворювання від укусу скорпіона. **Colubri** – колібри, захворювання від укусу колібри. **Si a vomere ledatur** – поранення лемішем. **Si (ocūli) in**

tumescunt – хвороби очей. **Stercus gallinaceum** – курячий послід, захворювання від поїдання курячого посліду. **Stranguria** – затримання сечі. **Tumor genuum** – опухання колін. **Tumor palāti** – опух на піднебінні. **Tussis** – кашель. **Utēri sterilitas** – яловість. Яловість вважалася невиліковною хворобою. Палладій і Колумелла дотримувалися тої думки, що ялові корови треба або вбити, або використовувати для праці [6, 342].

Аналіз лексичних одиниць на позначення концепту «буїатрія» у римській ветеринарній літературі свідчить про те, що антична ветеринарія заклала могутній фундамент у розвитку медичної ветеринарної науки, фармацевтики, і, безперечно, у збереженні здоров'я як тварини, так і людини.

Бібліографічні посилання

- Bilevych, O.A. (1966). Do istorii veterynarii (antychni opysy epizootii). Lvivskiy zooveterynarniy instytut: tezy dopovidei i povidomlen KhKhII naukovo konferentsii po pidsumkakh naukovo- doslidnoi roboty instytutu za 1965 rik, 25-28 kvitnia 1966 roku. Lviv, 111–115 (in Ukrainian).
- Vakulyk, I.I. (2007). Rozvytok medytsyny i veterynarnoi praktyky v antychni chasy. *Ahrarna nauka i osvita*. 8(½), 135–141
- Finik, Z. (1932). Zarys dziejów medycyny weterynaryjnej w starożytności. *Przegląd weterynaryjny*. 8, 407–412
- Janeczek, M., Chroszcz, A., Ozog, T. (2009). Via punica et via hellenica incognita? Transfer wiedzy w swiecie antycznym. *Medycyna weterynaryjna*. 6, 427–430.
- Scriptores rei rusticae veteres Latini* Cato, Varro, Columella, Palladius; quibus nunc accedit Vegetius de mulo-medicina et Gargillii Martialis fragmentum; adiectae notae et lexicon rei rusticae curante I.M. Gesnero, Lipsiae, 1735.

Received 11.09.2017

Received in revised form 9.10.2017

Accepted 13.10.2017